

Vertaaltarieven Europees vergeleken

In een uitstekend artikel in het zomernummer van het [vertaaltijdschrift Filter](#) vat Martin de Haan in tien constatering en drie conclusies de resultaten samen van een onderzoek door de CEATL naar de inkomenspositie van literair vertalers in Europa. Het artikel is alleen voor abonnees van *Filter* te lezen, maar het gehele onderzoek, waarvan De Haan een van de drie auteurs is, kan worden gedownload op [de site van de CEATL](#) (Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires, een club van Europese literaire vertalersverenigingen). Dat is de moeite waard. Ik pik er een paar punten uit.

Wat betreft het woordtarief doen Nederlandse literair vertalers het Europees gezien minder goed dan ik altijd heb gedacht. Natuurlijk, er zijn veel landen waar het nog veel slechter is, maar in Frankrijk, Noorwegen, Zweden en Duitsland ligt het gemiddelde tarief (omgerekend naar een bedrag per normpagina) hoger, dat wil zeggen niet alleen in grotere taalgebieden dan het Nederlandse maar ook in kleinere. Het tarief ligt in nog meer landen dan deze vier hoger (waaronder het Verenigd Koninkrijk) maar daar wordt weer zo weinig vertaald dat je er maar weinig fulltime literair vertalers hebt.

Nederlandse literair vertalers die naast het literaire woordtarief ook een subsidie van het [Fonds voor de Letteren](#) in de vorm van een werkbeurs ontvangen, zijn per vertaald woord financieel het beste af van alle literair vertalers in Europa. Geen ander land in Europa heeft een fonds met een vergelijkbaar subsidiebudget ten behoeve van individuele vertalers. Volgens het [jaarverslag van het Fonds voor de Letteren](#) was het subsidiebedrag in 2008 gemiddeld 8,3 eurocent per woord (p. 39), dat is dus dik twee cent meer dan het bedrag per woord dat literaire uitgevers betalen.

Tweedeling

De meeste landen uit de CEATL-vergelijking kennen niet de scherpe tweedeling tussen 'literaire' en 'niet-literaire' boekvertalers die in Nederland in de praktijk bestaat. Voor het merendeel van de onderzochte landen is de volgende definitie van 'literair vertalers' gehanteerd: 'translators of any work published in book form and protected by copyright, including translators of non-fiction, essays, scientific books, text books, travel guides, children's books, indeed any work of literature in the broad sense'. Voor Nederland zijn echter alleen gegevens over vertalers van literatuur in de strikte zin van het woord (bellettrie) in het onderzoek betrokken.

Dat heeft consequenties voor de inkomensvergelijking. Zo is het Nederlandse basistarief waarvan in het CEATL-onderzoek is uitgegaan, het strikt literaire tarief dat is overeengekomen tussen uitgevers van de Literaire Uitgeversgroep (LUG) en de Vereniging van Letterkundigen (VvL). Het is geen geheim dat vertalers van boeken die niet tot de in principe subsidiewaardige 'bellettrie' worden gerekend, vaak geen contract volgens het modelcontract van de VvL en de LUG afsluiten en minder betaald krijgen (zie hierover [de bijdrage van Barbara G.D.S. Demaantijger](#) op dit weblog). Het cijfer waardoor het Nederlandse tarief volgens het CEATL-onderzoek uit de bus komt als 'het laagste tarief van de rijkere landen' (De Haan in *Filter*), is dus nog geflatteerd.

Niet-gesubsidieerde collega's

In onderlinge samenhang stemmen deze uitkomsten tot nadenken. Een belangrijke aanzet daartoe geeft De Haan zelf al:

Subsidies houden het vertaaltarief kunstmatig laag (het minimumtarief, waarmee we in Europa aan de lage kant zitten, is in de praktijk ook meteen maximumtarief), niet alleen voor vertalers van belletrise, maar ook voor hun niet-gesubsidieerde collega's, die toch al veel zwakker staan omdat ze geen vanzelfsprekend recht op het modelcontract kunnen doen gelden. (*Filter*, p. 32)

Zijn conclusie: er moet meer onderzoek komen naar 'de situatie in het *hele veld*' -- dus ook naar de inkomenspositie van de niet-literaire boekvertalers in Nederland die in het CEATL-onderzoek buiten beschouwing is gelaten. Daarmee ben ik het zeer eens.

Wettelijke regeling

De noodzaak van zulk onderzoek klemt des te meer omdat er plannen zijn voor een wettelijke regeling waardoor het bestaande systeem in stand kan blijven. De Haan schrijft er niets over in zijn artikel in *Filter*, maar als medeopsteller (met Rokus Hofstede) van *Overigens schitterend vertaald: voor het behoud van een bloeiende vertaalcultuur* weet hij er ongetwijfeld alles van. Ik citeer uit dit [vertaalpleidooi](#):

Aannemelijk is dat [de] tarieven -- en dus de vertaalkwaliteit, vooral van het ongesubsidieerde segment -- omlaag zullen gaan als het recht op billijke deling in de opbrengst of het maken van collectieve prijsafspraken niet wordt vastgelegd in de auteurswet. (p. 15)

Zo'n wettelijke vastlegging zou een einde moeten maken aan de gedoogsituatie die sinds 1 juni 2007 bestaat (zie de [eerdere](#) berichten daarover op dit weblog). Van de NMa mag een afgesproken normtarief eigenlijk niet omdat het een ongeoorloofde inperking van de concurrentievrijheid betekent, maar in de praktijk komen uitgeverijen van de LUG en literair vertalers nog steeds honoraria conform een normtarief overeen. Het heet alleen anders. De ingenieuze verhullende omschrijving in de [toelichting](#) bij artikel 10a van het modelcontract van de VvL en de LUG spreekt van 'gangbaar' en 'redelijk'. Naar dit modelcontract wordt verwezen in [de subsidievoorwaarden](#) van het Fonds voor de Letteren, dat overigens [het bedrag](#) als vanouds publiceert.

Nadelen

Volgens het vertaalpleidooi hebben de VvL en de Groep Algemene Uitgeverijen overeenstemming bereikt over de 'voor de hand liggende oplossing', namelijk 'het opnemen van een bepaling in de auteurswet' (p. 37). En bij de presentatie van het vertaalpleidooi heeft de minister van OCW al

laten weten 'de mogelijkheid tot honorariumafspraken tussen literair vertalers en literair uitgevers wettelijk te willen verankeren', zo valt te lezen in [het jaarverslag van het Fonds voor de Letteren](#) (p. 59).

De zorg dat zonder een wettelijke ontheffing op het verbod om zulke kartelachtige afspraken te maken de bodem onder het inkomen van literair vertalers wordt weggeslagen, is reëel en veel vertalers delen die. Maar het lijkt me dat de nadelen van het bestaande stelsel in Nederland die De Haan in *Filter* suggereert, op z'n minst de aandacht van de wetgever verdienen. Als het gaat om systeemfouten, mag wetgeving die niet reproduceren, zou je zeggen.

De [Raad voor Cultuur](#) wijst in zijn rapport *Innoveren, participeren* naar het buitenland (zie het [eerdere bericht](#) op dit weblog):

In het buitenland zijn specifieke auteursrechtelijke oplossingen gevonden om voor standaardcontracten een culturele uitzondering te maken. Op die manier zouden de huidige, minimale honorariumafspraken voor auteurs en vertalers kunnen worden gehandhaafd. (p. 110)

Maar als je vergelijkt, moet je wel goed en volledig vergelijken. Daarom is het zo belangrijk dat het onderzoek van de CEATL er is.

Buitenland

In twee opzichten wijkt de Nederlandse situatie in ieder geval af van die in andere landen, waardoor buitenlandse oplossingen niet zonder meer in Nederland toepasbaar zijn.

Ten eerste bestaat nergens anders de combinatie van hoge individuele subsidies met een overeengekomen normtarief. Deze combinatie heeft mogelijk nadelige gevolgen voor boekvertalers die voor hun inkomen geheel op de markt zijn aangewezen: een normtarief dat relatief laag ligt, terwijl het in de praktijk voor vertalers nauwelijks mogelijk is om individueel hogere honoraria te bedingen.

Ten tweede bestaat in de meeste landen geen tweedeling tussen literaire en niet-literaire boekvertalers zoals in Nederland. Met het oog op de formulering van een wettelijke uitzonderingsbepaling wordt Duitsland vaak als voorbeeld aangehaald. Zo noemde Mei Li Vos in haar [Kamervragen](#) de Duitse auteurswet expliciet. Ook in het vertaalpleidooi wordt gewezen op de verplichting tot een billijke winstdeling voor 'makers' in de auteursrechtelijke betekenis van het woord in de Duitse wetgeving (ik neem aan dat bedoeld wordt op het zogeheten [Stärkungsgesetz](#)). Maar Duitsland is nu net een van de landen waar de *ruime* definitie van 'literair vertaler' wordt gehanteerd.

Zal een wettelijke uitzondering voor literatuur in Nederland de bestaande ongelijkheden en

Boekvertalers

Over het vak, de vertaler, de wereld en het boek

<http://www.boekvertalers.nl>

onrechtvaardigheden, vooral in het grote 'schaduwgebied' ([Barbara Demantijger](#)) tussen literatuur en niet-literatuur, niet bekrachtigen of zelfs verscherpen? Dat lijkt me iets om heel goed naar te kijken.